

به نام خداوند جان و خرد

اشعارات میانرودان
بر ایدئولوژی و دین هخامنشیان

انتشارات آریارمنا

انتشارات آریارمنا

تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین هخامنشیان

| نوشته آندرناس یوهاندی | ترجمه فریبا ناصری |

| با همکاری گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن |

| چاپ و صحافی: مهرگان |

| نوبت چاپ: نخست، ۱۳۹۹ | شمارگان: ۱۰۰ نسخه |

| بها: ۳۰۰۰ تومان |

| تارفا: www.aryaramna.ir |

| نامه‌نگار: info@aryaramna.ir, aryaramna@hotmail.com |

| نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۴۵۱۵-۵۶۹ |

| تلفن: ۰۲۱۴۴۸۴۶۰۲۶، همراه: ۰۹۳۹۵۹۶۹۴۶۶ |

| همه حقوق این اثر برای انتشارات آریارمنا محفوظ است. |

| تکثیر، انتشار، چاپ و توزیع و هر گونه کپی‌برداری غیر مجاز و غیرقانونی است و پیگردارنده خواهد بود. |
انتشار الکترونیکی غیر مجاز و غیرقانونی است و پیگردارنده خواهد بود. |
و قبلی انتشارات آریارمنا ممنوع است و متخلفان بر پایه قانون «حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و سایر اشخاص» پیگردارنده خواهد بود. |

۱۸

Johandi, Andreas

یوهاندی، آندرناس
تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین هخامنشیان / نوشته آندرناس یوهاندی؛

ترجمه فریبا ناصری.

تهران: آریارمنا، ۱۳۹۹.

ص. ۱۲۸.

ایران‌شهر: ۶.

۹۷۸-۶۲۲-۹۵۴۸۲-۴-۰۰

فیفا

عنوان اصلی:

Mesopotamian influences on the old Persian royal ideology and religion: the example of Achaemenid royal inscriptions.

ایران -- دین -- تاریخ -- هخامنشیان، ۵۵۸ - ۳۳۰ ق.م.

Iran -- Religion -- History -- Achaemenians, 558 - 330 B.C.

ایران -- تاریخ -- هخامنشیان، ۵۵۸ - ۳۳۰ ق.م. -- تأثیر بین‌النهرین

Iran -- History -- Achaemenians, 558 - 330 B. C. -- Mesopotamia influences

ایران -- تاریخ -- هخامنشیان، ۵۵۸ - ۳۳۰ ق.م.

Iran -- History -- Achaemenians, 558 - 330 B. C.

ایران -- دین -- تاریخ -- پیش از اسلام

Iran -- Religion -- To 640

ناصری، فریبا، ۱۳۶۲-، مترجم

DSR۲۲۲:

۹۵۵/۰۱۴:

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۹۳۱۸۰۵

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

فروست

شابک

وضعیت فهرست‌نویسی

یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

فهرست

۹	نشانه‌های اختصاری
۱۱	مقدمه
۲۰	۱- برخی‌های اصلی ایدنولوژی سلطنتی میان‌رودان
۲۰	۱-۱ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره پیشاتاریخی
۲۸۰۰/۲۹۰۰-۲۸۰۰	۱-۲ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره دودمانی متقدم (حدود ۲۳۳۴-۲۳۳۴)
۲۳	
۲۸	۱-۳ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره‌های اکدی و گوتی‌ها (حدود ۲۳۳۴-۲۱۱۲)
۳۱	۱-۴ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره‌های اور سوم و ایسن-لارسا
۳۱	۱-۴-۱ دوره اور سوم (حدود ۲۱۱۲-۲۰۰۰)
۳۳	۱-۴-۲ دوره ایسن-لارسا (حدود ۲۰۰۰-۱۷۰۰)
۳۴	۱-۵ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره‌های بابل باستان و آشور باستان
۳۵	۱-۵-۱ دوره بابل باستان (۱۸۹۴-۱۵۹۵)
۳۶	۱-۵-۲ دوره آشور باستان (حدود ۲۰۰۰-۱۶۰۰/۱۵۰۰)
۳۷	۱-۶ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره‌های بابل میانه و آشور میانه
۳۸	۱-۶-۱ دوره بابل میانه (۱۵۹۵-۱۱۵۵)
۴۱	۱-۶-۲ دوره آشور میانه (حدود ۱۴۰۰-۱۰۵۰)
۴۲	۱-۷ ایدنولوژی سلطنتی در میان‌رودان در دوره‌های نوآشوری و بابل متأخر
۴۲	۱-۷-۱ دوره نوآشوری (۹۳۴-۶۱۰)
۴۴	۱-۷-۲ دوره بابل متأخر (حدود ۹۰۰-۵۳۹)
۴۶	۲ ویژگی‌های اصلی دین میان‌رودان
۴۷	۲-۱ دین عهد عتیق میان‌رودان
۵۱	۲-۲ دین میان‌رودان در دوره دودمانی متقدم (حدود ۲۸۰۰/۲۹۰۰-۲۳۳۴)

۸ ♦ تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین هخامنشیان

- ۳۴ ۲-۳ دین میان‌رودان در دوره اکدی (حدود ۲۳۳۴-۲۱۵۴)
- ۵۳ ۲-۴ دین میان‌رودان در دوره‌های اور سوم و ایسن-لارسا
- ۵۵ ۲-۴-۱ دوره اور سوم (حدود ۲۱۱۲-۲۰۰۴)
- ۵۸ ۲-۴-۲ دوره ایسن-لارسا (حدود ۲۰۰۰-۱۸۰۰)
- ۵۹ ۲-۵ دین میان‌رودان در دوره‌های آشور باستان و بابل باستان
- ۵۹ ۲-۵-۱ دوره بابل باستان (۱۸۹۴-۱۵۹۵)
- ۶۰ ۲-۵-۲ دوره آشور باستان (حدود ۲۰۰۰-۱۶۰۰/۱۵۰۰)
- ۶۱ ۲-۶ دین میان‌رودان در دوره‌های بابل میانه و آشور میانه
- ۶۱ ۲-۶-۱ دوره بابل میانه (۱۵۹۵-۱۱۵۵)
- ۶۲ ۲-۶-۲ دوره آشور میانه (حدود ۱۴۰۰-۱۰۵۰)
- ۶۳ ۲-۷ دین میان‌رودان در دوره بابل متأخر و نوآشوری
- ۶۳ ۲-۷-۱ دوره بابل متأخر (حدود ۵۳۹-۵۰۰)
- ۶۶ ۲-۷-۲ دوره نوآشوری (۶۰۶-۵۳۹)
- ۶۷ ۳ تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین هخامنشیان
- ۶۸ ۳-۱ نشان‌هایی از تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین پارس باستان در دوره پیش‌هخامنشی
- ۷۷ ۳-۲ تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین پارس باستان در دوره هخامنشی (۵۵۸-۳۳۰)
- ۷۷ ۳-۲-۱ کتیبه‌های هخامنشی
- ۷۹ ۳-۲-۱-۱ استوانه کوروش
- ۸۵ ۳-۲-۱-۲ کتیبه داریوش در بیستون (DB)
- ۹۲ ۳-۲-۱-۳ کتیبه اردشیر دوم در شوش (A2Sa)
- ۹۶ برآیند
- ۱۰۳ کتاب‌نامه

مقدمه

ایدئولوژی و دین، سلطنت، موضوعی مهم در مطالعه تاریخ باستان است. فاصله زمانی، امکان ترسیم نتایجی بسوسه و نوین نظر مشروح و فراگیر درباره جوامع باستانی را نمی‌دهد. نبود یا ناهماهنگی منابع، به روشنگری نسبی یا یک‌سویه حیات باستان می‌انجامد که این به‌طور کلی برآینه، برای نظریاتی فرضی درباره جوامع باستانی صورت می‌دهد. برای بازیابی این تاریخ، در میان این نظریه‌ها به اجماع نیاز است. از آنجاکه تاریخ باستان غالباً تاریخ فرمانروایان و بر مبنای این واقعیت است که بخش اعظم یافته‌ها با «نخبگان» جامعه مرتبط است، تمهید درباره ایدئولوژی می‌تواند به تلاش در جهت توضیح جهان باستان منتج شود. به عبارت دیگر، دین، بخش مهمی از مطالعه هر جامعه است. بسیاری از مورخان دین مشتاق خلق «دین» و «غیردینی» در عملکرد افراد هستند (برای نمونه بنگرید به Eliade, 1959). اما دشوار است که چنین دیدی را به جوامع باستانی تسری داد، چنانکه در موارد بسیاری فرضی غیر دینی و دینی چنان درهم‌تنیده است که جداسازی آنها دشوار می‌شود.

در تاریخ میان‌رودان و ایران باستان، جداسازی و تشخیص لایه‌های «دینی» و «غیردینی» هم بسیار دشوار است. جو آسمانی ایزدان، تافته جدا بافته‌ای از جو مادی آدمیان نبود. متعاقباً، دین و ایدئولوژی سلطنتی همواره بسیار درهم‌تنیده بوده‌اند. گمان

می‌رفت منشأ فرمانروایی در آسمان‌ها قرار دارد^۱ و از سوی ایزدان مهر گروه ایزدان به فرمانروایان زمینی اعطا می‌شود. در طول دوره‌ای کوتاه و مشخص از تاریخ، خود فرمانروایان میان‌رودان نیز ایزد به‌شمار می‌آمدند که البته در مصر باستان تلقی عامی بود ولی در ایران باستان و طول دوره فرمانروایی هخامنشی مصداقی بر این امر به دست نیامد. منابع مربوط به ایران و میان‌رودان باستان، شامل مهرهای استوانه‌ای، گل‌نوشته‌ها و سایر مواد شامل علم‌اللغه و تمثال‌های بصری بر اشیاء مختلف و غیره غالباً مربوط به ایدئولوژی و دین سلطنتی است، بنابراین در زمینه‌های پژوهشی آشورشناسی و مطالعات ایران باستان، مسائل ایدئولوژی و دین سلطنتی بسیار مشهود هستند. اما درباره این موضوع به مطالعات نظام‌مند و دقیق کم است. بازه گسترده‌ای از احتمالات برای تحقیقاتی وجود دارد.

هدف پژوهش

هدف این پژوهش با عنوان تأثیرات میان‌رودان بر ایدئولوژی و دین سلطنتی ایران باستان در دوره هخامنشی آن است که تحولات عمومی ایدئولوژی و دین سلطنتی را از نظر ترتیب زمانی، در طی سه هزاره پیش از میلاد (تاریخ میان‌رودان (از اوایل دوره دودمانی (۲۹۰۰/۲۸۰۰ - ۲۳۳۴) تا دوره نوبابی (۶۲۶ - ۵۱۰) پی بجوید و تأثیرات بعدی آنها را بر ایدئولوژی و دین سلطنتی ایران باستان در دوره هخامنشی (۵۵۸ - ۳۳۰ پ.م) دنبال کند. نظریات فرضی درباره تحولات پیش‌تاریخی پیشین ایدئولوژی و دین سلطنتی و در باب مراحل نخستین ادبی و یا نخستین تاریخی درباره دین و دین و ایران طرح می‌شوند. مهم‌ترین موارد منابع، کتیبه‌های سلطنتی هخامنشی و میان‌رودان است که مقیاسه و تحلیل خواهند شد. بنابراین پژوهش حاضر حد فاصلی است میان آشورشناسی و مطالعات ایرانی و منابع هر دو زمینه پژوهشی را هم به کار می‌برد.

^۱ یکی از آثار ادبی میان‌رودانی باستان «فهرست شاهان سومری» چنین آغاز می‌شود: «هنگامی که